

BAKTERIYALARDA ANTIBIOTIKLARGA CHIDAMLILIKNING ORTISHIGA KO'MAKLASHUVCHI OMILLAR

Ismatova Umida Foziljon qizi

Samarqand Zarmed Universiteti Davolash ishi fakulteti 2-kurs talabasi

Shayqulov Hamza Shodieovich

*Biologiya, fizika, informatika, mikrobiologiya va gistologiya
kafedrasi katta o'qituvchisi.*

Rasulova Muxsina Roziqovna

*PhD, klinik fanlar kafedrasi dotsenti
Zarmed universiteti Samarqand kampusi*

Annotatsiya: Bakteriyalarda antibiotiklarga chidamlilik shakllanish jarayonlarining boshlanishi mikroblarga qarshi preparatlarni tez-tez va nazoratsiz qo'llash bilan chambarchas bog'liq. Tibbiyot universitetining 96 nafar talabasi o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, so'ralganlarning yarmidan ko'pi (53,1%) so'nggi 12 oy ichida antibiotiklar qabul qilgan, ulardan 25% shifokor ko'rsatmasiz qabul qilgan. Antibiotiklardan noratsional foydalanishning sezilarli ulushi aniqlandi (gripp – 43,4%, O'RZ va yo'tal – 38,5% dan). Preparatlarni maqsadga muvofiq buyurish (faringit, bronxit, pnevmoniya va boshq.) 10% dan oshmagan. Tadqiqot natijalari aholining antibiotiklarni qabul qilish qoidalari haqidagi bilim darajasini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: antibiotikoterapiya, antibiotiklarga chidamlilik, antropogen omillar.

KIRISH

Bakteriyalarda chidamlilik rivojlanishi mexanizmining asosida, bir tomondan, antibiotik ta'siri davomida chidamli shtammlarning tanlanishi, boshqa tomondan, chidamli mikroblardan sezgir mikroblarga chidamlilik genlarining o'tishi yotadi. Antibiotiklardan tez-tez va nazoratsiz foydalanish tufayli chidamlilikni oshirish jarayoni tezlashadi va chidamli shtammlarning tabiiy tanlovi sodir bo'ladi [1].

Antimikrob preparatlarga mikroorganizmlarning chidamliligi rivojlanishi dinamikasi statistikasi polirezistent bakteriyalar, masalan, metitsillinga chidamli stafilokokklar, vankomitsinga chidamli enterokokklar, ftorxinolonlarga chidamli ko'k-yiring tayoqchasi va ichak tayoqchasi kabilarning ajratilishi sonining progressiv o'sishidan dalolat beradi. Ko'pincha polirezistent shtammlar nafaqat nozokomial qo'zg'atuvchilar orasida, balki kasalxonadan tashqari infeksiyalarni keltirib chiqaruvchi mikroorganizmlar orasida ham paydo bo'lishi qayd etilmoqda [2–5].

An'anaviy ravishda bakteriyalarning chidamliligi muammosi yangi antibiotiklarni sintez qilish yoki ma'lumlarining kimyoviy modifikatsiyasi orqali hal etiladi [6]. Biroq, mikroorganizmlarning rezistentlikka ega bo'lishi tabiiy jarayon bo'lib, yangi preparatga

chidamlilikning shakllanishi – vaqt masalasidir. Bundan tashqari, yangi antibiotik yaratish katta moddiy xarajatlar va uzoq muddatlarni talab qiladi, bu esa yangi antimikrob preparatlarni ishlab chiqish bo'yicha tadqiqotlar hajmining qisqarishiga olib keldi.

Hozirgi vaqtda antibiotiklarni nazoratsiz va noratsional qabul qilishga qarshi kurashishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Asosiy qiyinchilik milliy va xalqaro darajalarda antibakterial vositalarni tayinlash bo'yicha yagona siyosatning mavjud emasligidir [7].

Yuzaga kelgan vaziyatda bakteriyalarda antibiotikorezistentlik rivojlanishiga yordam beruvchi omillarni aniqlash va bartaraf etish, shuningdek, aholini antibiotiklarni qo'llash masalalari bo'yicha samarali ma'rifiy shakllarni izlash va ulardan foydalanish ayniqsa dolzarbdir.

Tadqiqot maqsadi. Bakteriyalarda antibiotikorezistentlik rivojlanishi va tarqalishiga sabab bo'ladigan eng ko'p uchraydigan omillarning ahamiyatini baholash.

Tadqiqot materiallari va uslublari. Samarqand Zarmed Universitetining 1-3-kurs 288 nafar talabasi Special Eurobarometer N338 «Anti-microbial resistance» [8] so'rovnomalari bo'yicha so'rovdan o'tkazildi. Respondentlarning o'rtacha yoshi 21 yoshni tashkil etdi, so'ralganlar orasida 26% ayollar va 74% erkaklar mavjud edi.

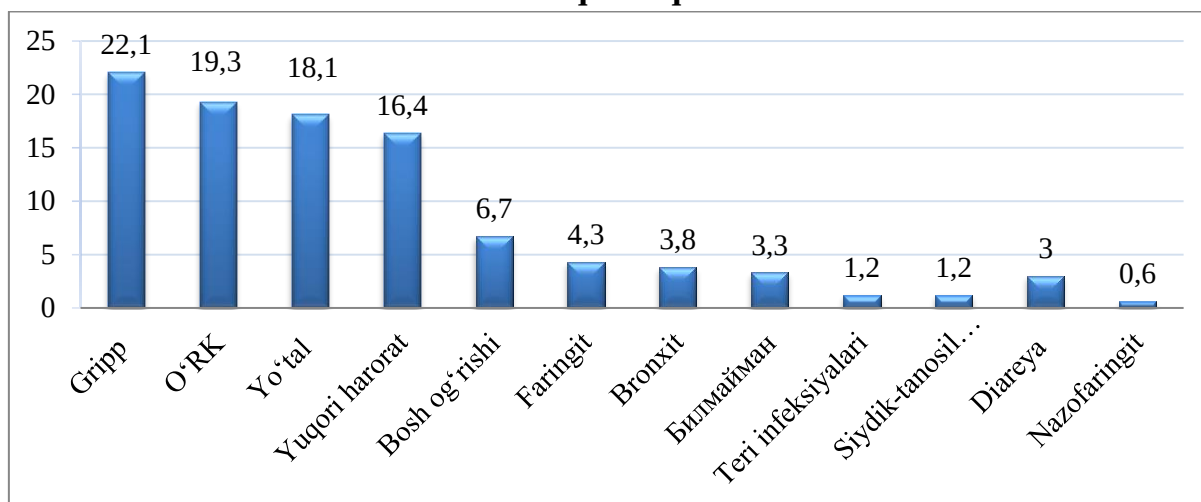
Olingan ma'lumotlar epidemiologik usul yordamida tahlil qilindi va baholandi

Tadqiqot natijalari va muhokama.

So'rovnoma natijalariga ko'ra, respondentlarning yarmidan ko'pi (53,1%) so'nggi 12 oy ichida antibiotiklar qabul qilgan, ularning 75% i shifokor tavsiyasiga binoan qabul qilgan. Qolgan 25% o'z-o'zini davolash bilan shug'ullangan, shundan 17% so'rovda qatnashganlar dorixonadan retseptsiz preparatlar sotib olgan, 8% esa oldingi davolash kursidan qolgan antibiotiklardan foydalangan.

Shifokor tavsiyasisiz antibiotik qabul qilish ko'pincha noto'g'ri bo'lib, preparatni, dozani va davolash kursining davomiyligini noto'g'ri tanlash bilan tavsiflanadi. Zamonaviy antibakterial vositalarning aksariyati yuqori darajadagi xavfsizlik va yaxshi o'zlashtirilishga ega bo'lgani uchun aholi ularni qabul qilishdan qo'rqmaydi. Dorixonalarda farmasevtlar antibiotiklarni shifokor retseptisiz beradilar. O'z-o'zini davolash muammosi davlat tomonidan tartibga solinmaganligi va aholini yetarlicha tibbiy bilimlarining yo'qligi tufayli yanada chuqurlashmoqda.

1-rasm
Antibiotiklarni qabul qilish sabablari

So'rovnoma ma'lumotlariga ko'ra, talabalarning 69% i antibiotiklar viruslarni o'ldiradi deb xato o'ylagan, 64,1% i antibiotiklar gripp va O'RKda samarali deb hisoblagan. Umumiy manzara 1-rasmda taqdim etilgan respondentlar tomonidan antibiotiklarni qabul qilish sabablari reytingi bilan to'ldiriladi.

Shunday qilib, antimikrob preparatlarni qabul qilishning asosiy sababi gripp deb nomlangan (22,1%), ikkinchi o'rinda O'RZ va undan so'ng yo'tal (19,3 va 18,1%), uchinchi o'rinda esa yuqori harorat (16,4%) qayd etilgan. Antibiotiklarning to'g'ri tayinlanishi (faringit, bronxit, pnevmoniya, teri infeksiyalari, siydik-tanosil yo'llari infeksiyalari, diareya va boshq.) holatlarning 10% dan kamrog'ida kuzatilgan.

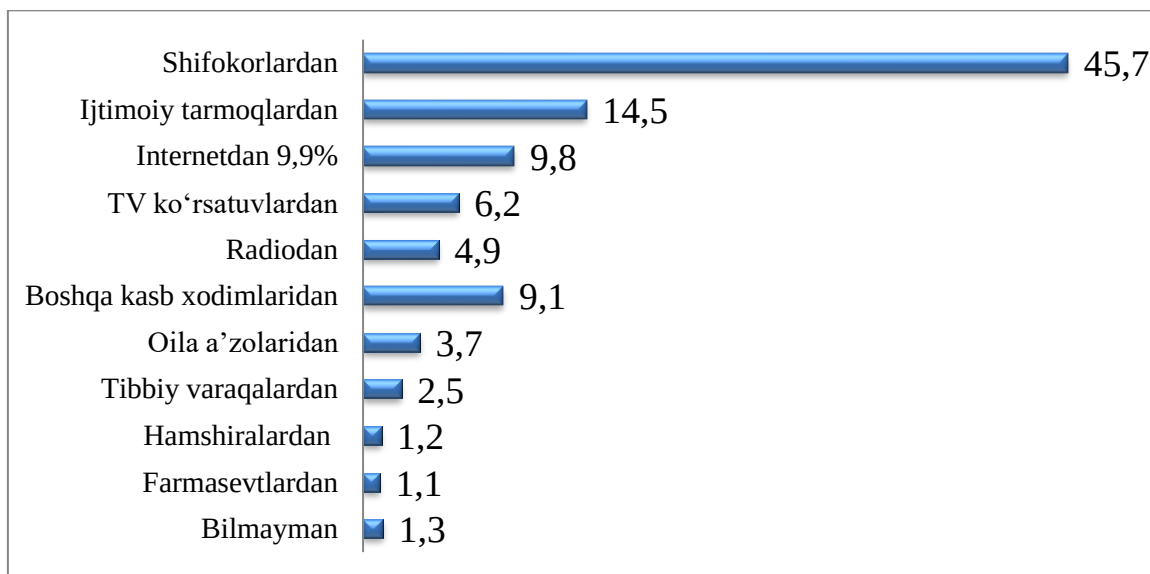
Demak, preparatlarning mavjudligi va aholining bilim darajasining pastligi antibiotiklarni tez-tez asossiz ishlatilishiga olib keladi.

Antibiotiklarga chidamlilikka qarshi kurashda aholini antibiotiklardan foydalanish masalalari bo'yicha samarali tibbiy - ma'rifiy bilimlarni yetkazish va qo'llash muhim o'rin tutadi.

So'rovnomada qatnashganlarning juda katta qismi antibiotiklarni noto'g'ri qabul qilish oqibatlari haqida bilgan: respondentlarning 71,3% tez-tez ishlatishda antibiotiklar samaradorligining pasayishidan, 53% esa disbakterioz rivojlanish xavfidan xabardor ekanligi aniqlandi. Shuning uchun antibiotiklar haqidagi ma'lumot manbalari nima bo'lganini va aholi ularning qaysi biriga ko'proq ishonishini bilishlari zarur.

2-rasm

Tibbiy ko'rsatmalarsiz antibiotiklarni qabul qilishning zarari haqidagi axborot manbalari.

So'rovnoma natijalariga ko'ra, bakteriyalarga qarshi vositalar bilan o'z-o'zini davolashning zarari haqidagi asosiy ma'lumot manbai shifokor (45,7%) deb tan olingan, ahamiyati bo'yicha keyingi o'rinlarda ommaviy axborot vositalari (9,9% — internet va 5% — radio dasturlari) turgan, afsuski, farmasevt reytingning oxirgi o'rinlaridan birini egallagan — 1,2% (2-rasm).

Olingan ma'lumotlar respondentlarning yarmidan ko'piga (52%) ta'sir qilgan: 41,2% tibbiy ko'rsatmalarsiz antibiotiklarni qabul qilishdan bosh tortgan va 35% doim shifokor bilan maslahatlashishga qaror qilgan.

Shunday qilib, aholi va mutaxassislar bilan to'g'ri tashkil etilgan tushuntirish ishlari olib borilsa, ularning fikriga quloq solinsa, antibiotiklardan noratsional foydalanish holatlari sonini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

XULOSALAR

O'tkazilgan tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, bakteriyalarning antibiotiklarga chidamliligini rivojlantirish uchun quyidagi antropogen omillar eng muhim hisoblanadi: o'zini o'zi davolash (so'rovnomada qatnashganlarning 25%), antibiotiklardan noratsional foydalanish (grippda — 22,1%, O'RK — 19,3% va yo'talda — 18,1%) va aholining mikroblarga qarshi preparatlarni qabul qilish qoidalarini haqida xabardorlik darajasining pastligi (talabalarning 69% antibiotiklar viruslarni o'ldiradi deb hisoblagan, 64,1% antibiotiklar gripp va O'RKda samarali deb o'ylagan).

Shuningdek, respondentlarning 45,7% i uchun antibiotiklar haqidagi asosiy ma'lumot manbai shifokor ekanligi aniqlandi. So'rovnomada qatnashganlarning 86,2% ida shifokordan olingan ma'lumot ishonch tug'dirgan. Demak, shifokor antibiotiklardan oqilona foydalanish bo'yicha tibbiy - ma'rifiy ishlarda asosiy rolni o'ynaydi.

Antibiotiklarning keng klinik qo'llanilishi tufayli rezistent shtammlarning shakllanishi muqarrar. Bakteriyalarning antibiotiklarga chidamlilikni oshirish jarayonini jilovlash uchun aholining xabardorlik darajasini oshirish, rezistent mikroorganizmlar tarqalishi monitoringi

tizimini takomillashtirish va shifokorlarni tashxis qo'yish va to'g'ri klinik qaror qabul qilishda yordam beradigan axborot tizimlariga kirishini ta'minlash zarur.

ADABIYOTLAR

1. Shodievich S. H., Mardanovna I. M. TERINING SURUNKAL YIRINGLI-YALLIG 'LANISH KASALLIKLARIDA MIKROFLORA VA ANTIBIOTIKLARGA SEZGIRLIGI //Международный журнал теории новейших научных исследований. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 191-197.
2. Akbarovich A. A., Murodullayevich T. O., Shodievich S. H. O 'TKIR RESPIRATOR VIRUSLI INFEKSIYALARIDA OG 'IZ BO 'SHLIG 'I SHILLIQ PARDASIDA UCHRAYDIGAN IKKILAMCHI BAKTERIAL INFEKSIYALARGA FITONSITLARNING TA'SIRI //Международный журнал теории новейших научных исследований. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 112-115.
3. Akbarovich A. A., Murodullayevich T. O., Shodievich S. H. REVMATIZMI BO 'LGAN BEMORLARDA KUZATILGAN PARODONTITLARNI ANTIBIOTIKLAR BILAN DAVOLASHDA IMMUNO-BIOKIMYOVIY SILJISHLAR //Международный журнал теории новейших научных исследований. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 120-123.
4. Shayqulov H.Sh., Qobilova M.A. YIRINGLI PLEVRITLARDA AJRATILGAN MIKROORGANIZMLAR VA ULARNI ANTIBIOTIKLARGA CHIDAMLILIGI // Экономика и социум. 2024. №3-2 (118). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yiringli-plevritlarda-ajratilgan-mikroorganizmlar-va-ularni-antibiotiklarga-chidamliligi>
5. Шайкулов , Х. Ш., Буляев , З. К., & Мамадиёрова , М. М. (2023). СУТ КИСЛОТА БАКТЕРИЯЛАРИ - LACTOBACILLUS ACIDOPHILUS НИНГ АНТИБИОТИКЛАРГА НИСБАТАН ЧИДАМЛИЛИГИ. *GOLDEN BRAIN*, 1(6), 25–30. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/goldenbrain/article/view/1938>
6. Шайкулов Х. Ш. Antibiotikorezistent laktobakteriyalardan foydalanishning samaradorligi //Молодой ученый.—2023. – 2023. – Т. 10. – №. 457. – С. 268-271.
7. Нарзиев Д., Шайкулов Х. Чувствительность к антибиотикам salmonella typhimurium, находящихся в составе биопленок //Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 60-64.
8. European Commission. Antimicrobial Resistance. Eurobarometer 338/Wave 72.5 – TNS Opinion & Social. Luxembourg, 2010. Available from: http://ec.europa.eu/health/antimicrobial_resistance/docs/ebs_338_en.pdf